
Oláh Gábor

TÍZ PERCNÉL KEVESEBB

A villamos két megálló között fékez. A vezető leszáll, kezében a váltóvassal, piszkálja a sínt, megszokott, unott mozdulattal beleilleszti a résbe a vasat, és nekifeszül. Az ismerős kattanás elmarad. Újra nekiveselkedik. Semmi. Két kézzel markolja, átlép a váltó másik oldalára, maga felé húzva próbálkozik, az sem hoz eredményt. A szerelvény fülledtségében egy csevegő nő hangja úgy hat, mint egy nyitva felejtett rádió. Szűk miniszoknyájából vaskos combok bugyognak elő, pergő nyelvvel mesél. A szemben ülő lánynak a történetre az arcizma se rándul. Homlokát az üveghez támasztva figyeli a villamosvezetőt, a nekigyürköző mozdulatokkal együtt feszül a teste, visszatartja a lélegzetét, érzi a konok váltóvas hidegét. A járdán megáll néhány báméskodó. A vezető földhöz csapja a vasat, káromkodva ott hagyja, a járdára lép, emészthetetlen dühében belerúg egy kérgét vesztett fába, felszisszen a maga okozta fájdalom miatt. A kezét bámulja, aztán zsebre vágja, beleakad az ujjja a cigarettásdobozba, körülményesen rágyújt, markával védi a lángot, mélyen leszívott füsttel gyűjti az erőt, nekidől az előbb megrugdosott fának, békülünk ki, haver, fakón mered maga elé, a nyelvére tapadt dohánytöredéket köpdösi, néhány slukk után visszasántikal a váltóhoz, lehajol, a megsűrűsödött kenőzsír szagát kóstolja. A miniszoknyás szendvicset vesz elő a retiküljéből, szétnyitja. Elégetett rántott szelet és fonnyadt salátalevél. Megszagolja. A lányt kínálja, az nem kér belőle, egy dobozban várakozó piros kalapács köti le a figyelmét. Üveg alatt van, csak egy másik kalapáccsal lehetne hozzáférni. De biztonságból azt is üveg alatt kellene őrizni, gondolja. Ezen elmosolyodik. A miniszoknyás derűsen bólogat, örül, hogy a történetének sikere van. Néhányan dörömbölnek a zárt ajtókon, feszegetik, nem tudják kinyitni, mások az ablakra tapadva figyelik a fejleményeket. A miniszoknyás mögött egy terebélyes férfi ernyedten ül a helyén, és túri, hogy a vállára nehezdedjen egy hátizsákos nő, fáradtan várja, hogy mozduljon a szerelvény. Markában gyógyszeres dobozt szorongat. Sovány, világosszőke, festett koponyájú asszony hímmzett borítójú könyvet vesz elő, szemüveget tisztogat. Nyúzott, beesett arcú, szakállas férfi füléhez szorított telefonnal kapaszkodik mellette. Szatyrából tej csöpög a padlóra. Az idős nő óvatosan maga alá húzza a lábát, nem néz fel. Akik a tömörödő csoport közepére sodródtak, semmit sem látnak, hiába nyújtogatják a nyakukat. A szélen állókat a hátulról nyomakodók nekifeszítik a szerelvény ajtajának és ablakainak, igyekeznek ebből a helyzetből szabadulni. A középről kifelé ható erő és az oldalról befelé törekvő mozgás kusza tülekedésben nyilvánul meg. Egy kamasz fiú csukott szemmel engedi, hogy a tömeg egy erős combú nőhöz préselje, mélyülő lélegzettel szippantja magába émelyítő illatát. A villamosvezető felemeli a vasat, nézi a sínek összefutó metszéspontját, fújja rá a füstöt, rátapos a cigarettára, nagy lélegzetet vesz, és dühös kiáltással, ahogy a súlyemelők, nekifeszül. A váltósín nem mozdul. Ahogy teniszmérkőzéseken reagál a közönség egy elvétett ütés után, úgy erősödik fel a morajlás. Ingerülten hullámszik a tömeg, a hátul állók nem értik, mi történt, mi váltotta ki az elháríthatatlan rángást, mitől vált az előbb még jámboran kíváncsiskodók csoportjából görcsös ritmusra váltó massa. A vezető most másik oldalról támad. Az ujjak, a kéz, alkar, felkar, váll, hát, combok együtt dolgoznak. Artikulálatlan üvöltés fakad fel a torkából. Megdermednek

a járókelők, a villamos utasai, a közeli ház ablakából porrongyot rázó nő, a biciklis futár. Végre csattanva a helyére ugrik a váltó.

Megy ez, csak akarni kell, legyint könnyedén egy rózsacsokorral egy divatos alak a járdán. A villamosvezető sercint felé egy nagyot, és a bámulók sorfala között felszáll a villamosra.

Csenget, indít.

*

A villamos két megálló között fékez. A vezető kezében a váltóvassal káromkodva leszáll, piszkálja a sínt, beleilleszti a résbe a vasat, és nekifeszül. A kattanás elmarad. Újra nekiveselkedik. Két kézzel markolja, átlép a váltó másik oldalára, maga felé húzva próbálkozik, ez sem hoz eredményt. Homlokát az üveghez támasztva figyeli egy könnyes szemű lány, a nekigyürköző mozdulatokkal az ő teste is megfeszül. A vezető földhöz csapja a vasat, a járdára lép, dühében belerúg egy kérgét vesztett fába, felszisszen a maga okozta fájdalom miatt. A kezét bámulja, aztán zsebre vágja, beleakad az ujjja a cigarettásdobozba, kiemel egy szálát, szétmorzsolja, fakón pergeti az ujjai között a dohányt. Sántikálva a váltóhoz megy, lehajol, a megsűrűsödött kenőzsír szagát kóstolja. A sápadt lány szendvicset halász elő az oldaltáskájából, szétnyitja. Üres salátalevél fonynyad benne. A szemben ülő szőke nőt kínálja, az meghökkenve rázza a fejét. Mögötte terebélyes férfi ül, és ernyedten túri, hogy a vállára nehezedjen egy hátizsákos nő, aki egy dobozban pihenő, pirosra mázolt kalapácsot vizsgál. Idős, kopasz férfi zsírfoltos újsággal borított könyvet tart az ölében. Megviselt ruházatú nő kapaszkodik mellette. Szatyrából tej csöpög a férfi bakancsára. Néhányan dörömbölnek a zárt ajtókon, az egyiket két fiatalember szétfeszíti, a vékonyabb kipréseli magát, a másik bent ragad, egyedül képtelen széthajtani az ajtó szárnyait. A megszabadult odakint vigyorog, aztán elszalad. Akik a villamosban a tömörödő csoport közepére sodródtak, semmit sem látnak, nyújtogatják a nyakukat, a szélen állókat a hátulról nyomakodók préselik az ablakokhoz, igyekeznek a szorongatott helyzetből szabadulni. Egy kamasz lány csukott szemmel engedi, hogy a tömeg egy göndör hajú, molett nőhöz préselje, mélyülő lélegzetekkel szippantja magába felkavaró illatát. A villamosvezető felemeli a vasat, nézi a sínek összefutó metszéspontját, rádühíti magát, ahogy a súlyemelők, aztán teljes erővel nekifeszül. A váltósín nem moccan. Ahogy elvétett ütés után reagál a közönség, úgy erősödik fel a morajlás. A járdán öltönyös, nyakkendős férfi figyeli a villamosvezető reménytelen küzdelmét. A kezében lévő rózsacsokrot a hóna alá csapja, odalép, kiveszi a kezéből a váltóvasat, egy csípőmozdulattal odébb taszítja, összeszűkített szemmel felméri a helyzet állását, a vas ívét, a sínek szögét, ahogy profi golfozók a terepet, bólint, máris készen van a terve, a másik oldalról támad. Váratlanul artikulálatlan üvöltés fakad fel a torkából. Megdermednek a járókelők, a közeli ház ablakából porrongyot rázó nő, a biciklis futár. Felrebbenek a galambok. A váltó csattanva ugrik a helyére.

Megy ez, csak akarni kell, legyint az öltönyös könnyedén, megigazítja a rózsacsokor összegyűrődött celofánját, és a bámulók sorfala között ellépdel.

A villamosvezető sercint, és felszáll a villamosra. Csenget, indít.

*

A villamosvezető leszáll, kezében a váltóvassal, beleilleszti a résbe, és nekifeszül. Az ismerős kattanás elmarad. Újra nekibuzdul. Semmi. Két kézzel markolja, átlép a váltó másik oldalára, maga felé húzva próbálkozik, ennek sincs foganatja. Az utasok úgy te-

kintenek egymásra, mintha egy közösen kitervelt és sikeresen végrehajtott csíny részei lennének. A váratlan elakadásnak most világos, egyértelmű oka van. A vezető benázik. Ennyi. Akár egy összeszokott kirándulócsapat, percekkel ezelőtt még idegenül álltak egymás mellett, és most fesztelenül viccelődnek. A járdán báméskodik néhány ember. Úgy figyelik a cingár férfi küzdelmét a váltóvással, akár egy nem túl fontos meccset. A vezető földhöz csapja a vasat, dühében belerúg, felszisszen a maga okozta fájdalom miatt. A kezét bámulja, fakón mered maga elé, lehajol, a megsűrűsödött kenőzsír szagát kóstolja. A villamosban a kedélyeskedést bosszús hangok váltják fel, dörömbölnek a zárt ajtókon, fessegetik, mások az ablakra tapadva figyelik a fejleményeket. Némelyik homlok zsíros foltot hagy az üvegen. A villamosvezető a sínek összefutó metszéspontját fixírozza, nagy lélegzetet vesz, és káromkodva, ahogy a súlyemelők, nekifeszül. A váltósín most sem mozdul. Ingerültség hullámszik végig a tömegen, az előbb még jámboran kíváncsiskodókból görcsös ritmusra váltó massa lesz. A vezető most másik oldalról támad. Artikulátlan üvöltés fakad fel a torkából. A közeli ház ablakából porrongyot rázó asszony ijedten lép hátra. Felrebbenek a galambok. Végre csattanva a helyére ugrik a váltó.

Megy ez, csak akarni kell, legyint könnyedén a kezében lévő rózsacsokorral egy divatos alak a járdán.

A villamosvezető megperdül, öles léptekkel szalad, nekiugrik. A férfi elveszti egyensúlyát, mindketten leesnek a földre. A villamosvezető ökölrel csapkodja az öltönyös mellét, fújtat, vicsorog, fröcsköl a nyála, aztán nehézkesen feltápáskodik, a tenyerébe szaladt rózsatövist a fogával kiszedi, megszívja a sebet, sercint, és a bámulók sorfala között felszáll a villamosra. Csenget, indít.

*

A villamos két megálló között csikorogva megáll. A vezető leszáll, kezében váltóvasat himbál, beleilleszti a résbe, és nekifeszül. Az ismerős kattánás azonban elmarad. A vezető felnevet. Újra nekiveselkedik. Semmi hatás. A járdán megáll néhány ember. Gyülekezik az utcaszínház közönsége. Kárörvendően figyelik a villamosvezető és a váltó küzdelmét. A szerelvényben akadozik egy nő hangja, ahogy egy kontakthibás rádióé. Virágmintás szoknyájából két pipaszárláb kandikál elő, lassan forgó nyelvvel, csillogó szemmel mesél. A szemben ülő lány fejét az üveghez támasztva, barátságos derúvel figyel. A vezető földhöz csapja a vasat, körülményesen rágyújt, markával védi a lángot, mélyen leszívott füsttel gyújtja az erőt, néhány slukk után lehajol. A nehezen beszélő nő fényképet vesz elő, mutatja a lánynak. Ő van rajta két toloszékes fiúval. Néhányan dörömbölnek a zárt ajtókon, mások az ablakokat fessegetik. Egy terebélyes férfi ingerülten lesöpör magáról egy vállára támaszkodó fiút, a vele szemben ülő világosszöke nő tankönyvet lapoz, félhangosan ismételtet egy angol mondatot. Sárga inges férfi föléhez szorított telefonnal egyensúlyoz mellette. A nő szatyrából tej csöpög. Akik a tömörödő csoport közepére sodródtak, semmit sem látnak, nyújtogatják a nyakukat, mi történik. A szélen állókat a hátulról nyomakodók nekifeszítik az ablaknak, igyekeznek szabadulni. Idős férfi magas, vastag szájú nő melléhez préselődik, kapkodó lélegzettel izleli erős illatát. A nő közömbösen elnéz a feje felett. A villamosvezető leguggol, szuggerálja a sínek összefutó metszéspontját, ujjával fontoskodva belenyúl, füttyörészik, aztán felegyenesedik, rátapos a cigarettára, a talpát többször elforgatja a csikk felett, mély lélegzetet vesz, a mellkasa kidomborodik, és káromkodva, ahogy a súlyemelők, nekifeszül. A váltósín most sem mozdul. A vezető most a másik oldalról támad. Akár az egész villamost is elmozdíthatná ekkora erővel. Artikulátlan üvöltés fakad fel a

torkából. Felrebbennek a galambok. A váltósín nem mozdul. A járdán állók közül két fiatal férfi lép a vezető mellé, hamarosan társul hozzájuk egy vastag karú asszony is. Aztán nevetgélve, egymást biztatva szaladnak oda még néhányan, férfiak és nők. Együtt kapaszkodnak a váltóba. A közönség derűsen, elégedetten figyeli az összefogás kivételes pillanatát. Egyikük átveszi az irányítást, számolni kezd, hogy háromra mozduljon a csapat. A járdán egy elegáns úr megvetően legyint a kezében lévő csokorral. A váltókar előbb alig láthatóan, majd egyre határozottabban megmozdul.

De a váltósín makacsul kitart.

Csupán a résbe ékelődött vas hajlik meg az egyesült erő hatására. A villamosvezető lihegve, izzadtan emeli ki az emelőt a mélyedésből. Az elgörbült szerszámot nézi. A pillanat őrzi a csendet.

*

A villamos két megálló között fékez. A vezető leszáll, kezében a váltóvassal, beleilleszti a résbe a vasat, és nekifeszül, érzi a váltóvas konok hidegét. Semmi hatás. Két kézzel markolja, átlép a váltó másik oldalára, maga felé húzva próbálkozik, ez sem hoz eredményt. A vezető földhöz csapja a vasat. A kezét bámulja, fakón mered maga elé. Néhányan dörömbölnek a zárt ajtókon, fessegetik, nem tudják kinyitni, mások az ablakra tapadva figyelik a fejleményeket. Akik a tömörödő csoport közepére sodródtak, semmit sem látnak, hiába nyújtogatják a nyakukat. A szélen állókat a hátulról nyomakodók nekifeszítik a szerelvény ajtajának és ablakainak, igyekeznek ebből a helyzetből szabadulni. A középről kifelé ható erő és az oldalról befelé törekvő mozgás kusza tülekedésben nyilvánul meg. Egy inas, beesett arcú férfinak üvegfedelő dobozban várakozó piros kalapács köti le a figyelmét, feszes testtel várja, hogy mozduljon a szerelvény. Markában kulcsokat szorongat. A villamosvezető nézi a sínek összefutó metszéspontját, nagy lélegzetet vesz, és dühös kiáltással, ahogy a súlyemelők, nekifeszül. A váltósín nem mozdul. A forgalom feltorlódik. A villamosban ingerülten hullámszik a tömeg, az előbb még jámboran kíváncsiskodók csoportjából görcsös ritmusra váltó massa lett. A szélen állókat a hátulról nyomakodók az ablakokhoz préselik, igyekeznek a szorongatott helyzetből szabadulni, dörömbölnek a zárt ajtókon, az egyiket két férfi szétfeszíti, egy vékony lány kipréseli magát, odakint vigyorog, aztán elszalad. Az inas, beesett arcú az öklébe szorított kulcsokkal rácsap a kalapácsot őrző doboz üveg-tetejére, a fröcskölő szilánkok elől riadtan húzódnak félre az emberek. A piros kalapáccsal a kezében az egyik ablakhoz lép, utat nyitnak neki. Ahogy egy sikeres tizenegyes után, úgy erősödik fel a morajlás, egy csípőmozdulattal odébb taszítja az útban lévőket, összeszűkített szemmel felméri az ablakot, bólint, készen van a terve. A magasra emelt szerszám mégis megtorpan. Valaki kirántja a kezéből, és teljes erővel rá sújt az üvegre, semmi. Vastag karú asszony ragadja magához, szúrós illatot árasztva lendít, a kalapács visszapattan, aztán egy fekete ruhás, sánta férfi próbálkozik. Artikulálatlan üvöltés fakad fel a torkából. Az üveg morzsalékos darabokra esik. Megy ez, csak akarni kell, legyint könnyedén a mögötte álló alak. Az ablakon elégedetten préseli át magát a sánta férfi, egy sötét ruhás nő koszorút nyújt utána, és ő is kimászik. Egymás után törnek ki az ablakok, feszülnek fel az ajtók. Csillog az üvegtörmelék a sötétszürke aszfalton. A villamost percek alatt elhagyják az utasok.

A váltó olajos kattanással ugrik a helyére.

A vezető felszáll a kiürült villamosra. Csenget, indít.

*

A villamos két megálló között fékez. A vezető leszáll, kezében a váltóvassal, beleilleszti a részbe. A váltó engedelmesen a helyére ugrik. A vezető káromkodik, felszáll a villamosra. Csenget, indít.

*

Galambok morzsát csipegetnek. Egy emeleti ablakból kihajló szőke nő porrongyot ráz. Néhányan a megállóban várakoznak. Biciklis futár füttyörészve suhan. A villamos nem jön.

Luigi Pirandello

ILLUSZTRÁTOROK, SZÍNÉSZEK ÉS MŰFORDÍTÓK

Lukácsi Margit fordítása

Franciaországban nem is olyan régen divat volt fotográfiával illusztrálni bizonyos regényeket és novellákat: a művészetet a természet pusztá, egyszerű utánzására korlátozni vágyó, úgynevezett realizmus mintapéldányait. Nos, nyugodtan kijelenthetjük, hogy az efféle művekhez, melyek nem törekedtek egyébire, mint hogy a korabeli élet fotográfiáinak látsszanak, illetett ez az újfajta, fényképezőgéppel készült illusztráció.

Eszembe jut a regényíró, Lamarthe alakja Maupassant NOTRE COEUR-jéből: „*armé d'un œil qui cueillait les images, les attitudes et les gestes avec la précision d'un appareil photographique*”.

Lamarthe álarca mögött ebben a regényben maga Maupassant rejtőzik, aki – mint tudjuk – Flaubert-től kapta ezt a receptet: – „Jól megfigyelni!” – őszerinte ugyanis ezen múlik a művészet üdvössége. – Menj, járj egyet, s száz sorban összefoglalod, amit láttál.

Ám végül az elmélettel ellentétben sem Flaubert, sem Maupassant – mindketten kiváló művészek – nem lett fotográfus; az előbbiből nemhogy fotográfus, de még csak igazi naturalista sem lett. A természet és a művészet különbsége, melynek lényege éppen az az átalakító művelet, amelyet a művészet visz véghez a természetten, egyértelműen megmutatkozik Flaubert ironikus megvetésében a középszerű valóság iránt, melyet módszeresen akart leírni, és amelyet ösztönösen gyűlölt; valamint ugyancsak egyértelműen kitűnik Maupassant elhatározásából, miszerint a biztos, állhatatos ösztönt állandóan neki kell szegezni a bizonytalan, ingadozó értelemnek, ily módon feltárni a bestialitást mint lényünk alapját, ezt a szilárd alapot, mely önmagában is képes megővni bennünket képzeletünk szeszélyeitől, valamint intellektusunk tévedéseitől.

Akkor már inkább festők – ha egyáltalán –, mintsem fotográfusok; de nem olyan értelemben vett festők, ahogyan Blaise Pascal gondolta, aki nyilvánvalóan az arisztotelészi POÉTIKÁ-ban már kifejtett és azóta sokak által ismételt gondolat nyomán, mit sem törődve azzal, hogy a tárgy leképeződik a művész lelkében; továbbá abban a hitben, hogy a festészetnek nincs más célja, mint hogy magára vonja az emberek ámulatát